

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра германської і української філології

МЕТОДИЧНІ РОЗРОБКИ ДЛЯ ВИКОНАННЯ
САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
З ОБОВ'ЯЗКОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ОСНОВИ КОМУНІКАТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ»

Полтава 2025

Методичні розробки для виконання самостійної роботи з обов'язкової навчальної дисципліни «Основи комунікативної лінгвістики» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, спеціальність 035 Філологія, спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська / Н. М. Сизоненко. Полтава, 2025. 14 с.

Розробник:

Сизоненко Н. М., к. філол. н., доцент, завідувач кафедри германської і української філології Полтавського державного аграрного університету.

Рецензенти:

Ніколашина Т. І., к. філол. н., доцент, доцент кафедри української мови Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Методичні розробки рекомендовані до друку на засіданні кафедри германської і української філології Полтавського державного аграрного університету від 01 вересня 2025 року. № 1.

Схвалено до друку науково-методичною радою спеціальності «Філологія» від 01 вересня 2025 року. № 1.

ПЕРЕДМОВА

Мета методичних розробок – ознайомити здобувачів вищої освіти денної та заочної форм навчання із завданнями самостійної роботи з навчальної дисципліни «Основи комунікативної лінгвістики», методичними рекомендаціями до їх виконання, формами контролю.

Самостійна робота, яку здобувач вищої освіти виконує в позааудиторний час, спрямована на поглиблення знань про теорію мовної комунікації, формування навичок аналізу комунікативних процесів та володіння комунікативною компетенцією.

Здобувачі вищої освіти денної форми навчання опрацьовують усі завдання самостійних робіт письмово (у форматі документа Word) й надсилають викладачеві на перевірку на корпоративну пошту nataliia.syzonenko@pdau.edu.ua

Здобувачі вищої освіти заочної форми навчання опрацьовують лише друге завдання кожної самостійної роботи письмово (у форматі документа Word) й надсилають викладачеві на перевірку на корпоративну пошту nataliia.syzonenko@pdau.edu.ua

№ самостійної роботи	Денна форма навчання		Заочна форма навчання	
	Шкала оцінювання			
	<i>Завдання № 1</i>	<i>Завдання № 2</i>	<i>Завдання № 1</i>	<i>Завдання № 2</i>
С.р. № 1	2 б	2 б	-	2 б
С.р. № 2	2 б	2 б	-	2 б
С.р. № 3	2 б	2 б	-	2 б
С.р. № 4	2 б	2 б	-	2 б
С.р. № 5	2 б	2 б	-	2 б
С.р. № 6	4 б	8 б	-	2 б
С.р. № 7 – 8	-	8 б	-	2 б

САМОСТІЙНА РОБОТА № 1

Тема: Мовна комунікація: природа, структура і типологія

Коротка характеристика змісту роботи: опрацювання теоретичних джерел щодо моделей комунікації; аналіз складників комунікативного акту.

Завдання:

1. Створити інтерактивну мапу «Еволюція моделей комунікації».
2. Навести приклад комунікативної ситуації (новина/пост) та проаналізувати її за схемою моделі Г. Лассвела (адресант, повідомлення, канал комунікації, адресат, комунікативний ефект).

Методичні рекомендації до виконання завдань:

Перше завдання:

- ознайомитися з концепціями науковців щодо основних моделей комунікації (лінійна, інтерактивна, трансакційна);
- за допомогою онлайн-платформ (MindMeister, Miro, StoryMap JS) створити інтерактивну мапу, передбачивши такі структурні блоки інформації: візуальна схема кожної моделі, інтерактивні точки з компонентами комунікації, приклади (випадний список).

Друге завдання:

- під час аналізу прикладу комунікативної ситуації чітко ідентифікувати всі компоненти комунікативного акту: інформація про адресанта, сутність повідомлення, канал комунікації, інформація про адресата, аналіз результату комунікації;
- письмово оформити завдання, дотримуючись вимог академічної доброчесності.

Запитання для самоконтролю:

1. У чому полягає принципова відмінність між лінійною, інтеракційною та трансакційною моделями комунікації (зокрема, у ролі адресата та наявності зворотного зв'язку)?
2. Які п'ять ключових елементів виокремив Г. Лассвел у своїй моделі та чому її вважають базовою для аналізу масової комунікації і пропаганди?
3. Чому лінійні моделі (зокрема Г. Лассвела) вважаються недостатньо ефективними для аналізу міжособистісного спілкування порівняно з трансакційними?

4. Які чинники (соціальні, психологічні, технічні) можуть виступати «шумами» або бар'єрами на шляху від адресанта до адресата в проаналізованій вами ситуації?
5. У чому полягає поняття «комунікативний ефект» і за якими критеріями можна визначити успішність чи неуспішність комунікативного акту?

Форма контролю: письмове виконання завдання (інтерактивна мапа, аналіз ситуації).

Рекомендовані джерела інформації:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підруч. Київ : ВЦ «Академія», 2009. 344 с.
2. Білик О. Основи комунікації: конспект лекцій для здобувачів фахової передвищої освіти. Луцьк, 2022. 50 с.
3. Конспект лекцій з дисципліни «Вступ до мовознавства та теорії мовної комунікації» част.2 для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня зі спеціальності 035 «Філологія». Кам'янське : ДДТУ, 2019. 60 с.
4. Радченко І. Б. Вступ до теорії міжкультурної комунікації. Конспект лекцій. Харків, 2021. 80 с.
5. Саврасова-В'юн Т. Комунікативний практикум : навч.-метод. посібн. Київ: Київ. стол. ун-т ім. Б. Грінченка, 2024. 184 с
6. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації : навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2010. – 312 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА № 2

Тема: Комунікація як мовленнєва діяльність

Коротка характеристика змісту роботи: опрацювання теорії мовленнєвих актів; дослідження інтенцій (намірів) мовця; аналіз видів мовленнєвої діяльності (слухання, говоріння, читання, письмо) у контексті ефективності.

Завдання:

1. Створити порівняльну таблицю або інтерактивну мапу «Види мовленнєвої діяльності: продуктивні та рецептивні». Виокремити типові помилки для кожного виду, що заважають успішній комунікації.
2. Проаналізувати діалог (з художнього фільму або літературного твору) відповідно до теорії мовленнєвих актів Дж. Остіна та Дж. Серля.

Методичні рекомендації:

Перше завдання:

- ознайомитися з видами мовленнєвої діяльності, визначити, які з них є рецептивні, а які продуктивні;
- за допомогою онлайн-платформ (MindMeister, Miro, StoryMap JS) створити інтерактивну мапу, передбачивши такі структурні блоки інформації: читання, письмо, слухання, говоріння; рецептивні та продуктивні види сприйняття інформації; типові помилки, які призводять до неуспішної комунікації.

Друге завдання:

- обрати фрагмент діалогу (5–7 реплік), у якому спостерігається невідповідність між тим, що людина каже, і тим, чого вона насправді хоче досягти (наприклад, приховане прохання або сарказм).
- визначити: локутивний акт (що сказано), ілокутивну силу (намір автора) та перлокутивний ефект (реакція слухача).
- письмово оформити завдання, дотримуючись вимог академічної доброчесності.

Запитання для самоконтролю:

1. Чим «мовлення» як процес відрізняється від «мови» як системи?
2. Які іллокутивні цілі (за Дж. Серлем) є найпоширенішими в повсякденному спілкуванні?
3. Чому «слухання» вважається активним процесом, а не пасивним сприйняттям звуків?
4. У чому полягає сутність прагматичного аспекту мовленнєвої діяльності?
5. Які умови успішності мовленнєвого акту виокремлюють дослідники?

Форма контролю: письмове виконання завдання (інтерактивна мапа, аналіз ситуації).

Рекомендовані джерела інформації:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підруч. Київ : ВЦ «Академія», 2009. 344 с.
2. Білик О. Основи комунікації: конспект лекцій для здобувачів фахової передвищої освіти. Луцьк, 2022. 50 с.
3. Конспект лекцій з дисципліни «Вступ до мовознавства та теорії мовної комунікації» част.2 для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня зі спеціальності 035 «Філологія». Кам'янське : ДДТУ, 2019. 60 с.
4. Радченко І. Б. Вступ до теорії міжкультурної комунікації. Конспект лекцій. Харків, 2021. 80 с.

5. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації : навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 312 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА № 3

Тема: Організація мовного коду в комунікації. Культура мовної комунікації

Коротка характеристика змісту роботи: вивчення особливостей інтернет-комунікації; аналіз публічного виступу на дотримання чи недотримання мовних норм.

Завдання:

1. Створити інтерактивну мапу «Особливості інтернет-комунікації».
2. Проаналізувати публічний виступ (звернення офіційної особи, пост популярного блогера або статтю в медіа). Виписати 5–7 порушень мовних норм, схарактеризувати причини мовних недоліків.

Методичні рекомендації:

Перше завдання:

- ознайомитися з особливостями інтернет-комунікації;
- за допомогою онлайн-платформ (MindMeister, Miro, StoryMap JS) створити інтерактивну мапу, передбачивши такі структурні блоки інформації: часо-просторові межі, мовні особливості, соціальні та психологічні параметри, приклади (випадний список).

Друге завдання:

- ознайомитися з класифікацією мовних норм;
- обрати текст публічного виступу (орієнтовний обсяг – 1 друкована сторінка);
- проаналізувати публічний виступ на предмет дотримання чи не дотримання мовних норм, виписати типові помилки;
- схарактеризувати причини мовних недоліків;
- письмово оформити завдання, дотримуючись вимог академічної доброчесності.

Запитання для самоконтролю:

1. Визначити особливості інтернет-комунікації за такими параметрами: часо-просторові межі, мовна специфіка, соціальні та психологічні параметри.
2. Дайте визначення мовним нормам.
3. Прокласифікуйте мовні норми.
4. Проаналізуйте причини порушень мовних норм у проаналізованих вами текстах публічних виступів.

Форма контролю: письмове виконання завдання (інтерактивна мапа, аналіз ситуації).

Рекомендовані джерела інформації:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підруч. Київ : ВЦ «Академія», 2009. 344 с.
2. Білик О. Основи комунікації: конспект лекцій для здобувачів фахової передвищої освіти. Луцьк, 2022. 50 с.
3. Конспект лекцій з дисципліни «Вступ до мовознавства та теорії мовної комунікації» част.2 для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня зі спеціальності 035 «Філологія». Кам'янське : ДДТУ, 2019. 60 с.
4. Радченко І. Б. Вступ до теорії міжкультурної комунікації. Конспект лекцій. Харків, 2021. 80 с.
5. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації : навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 312 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА № 4

Тема: Регулятиви мовної комунікації

Коротка характеристика змісту роботи: опрацювання теорії Г. Грайса про принцип кооперації і Д. Ліча про принцип ввічливості; аналіз комунікативної ситуації, яка належить до «комунікативного провалу».

Завдання:

1. Створити ментальну карту «Основні принципи спілкування та максимум їх утілення».
2. Проаналізувати ситуацію «комунікативного провалу» (на основі коментарів у соцмережах або ток-шоу), пояснити наслідки.

Методичні рекомендації:

Перше завдання:

- ознайомитися з принципами кооперації і ввічливості, з'ясувати їхню сутність та максими втілення;
- за допомогою онлайн-платформ (MindMeister, Miro, StoryMap JS) створити інтерактивну мапу, передбачивши такі структурні блоки інформації: принцип кооперації, максими його втілення; принцип ввічливості, максими його втілення.

Друге завдання:

- ознайомтеся із поняттям «комунікативного провалу», його особливостями, причинами виникнення цього явища;
- оберіть комунікативну ситуацію, яка свідчить про повне нерозуміння, конфлікт стратегій;
- зафіксуйте цитату або скріншот, проаналізуйте причини, які призвели до «комунікативного провалу»;
- письмово оформити завдання, дотримуючись вимог академічної доброчесності.

Запитання для самоконтролю:

1. У чому полягає сутність принципу кооперації Г. Грайса?
2. Які шість максим ввічливості виокремив Дж. Ліч (тактичність, великодушність, схвалення тощо)?
3. Що таке «комунікативний провал»?
4. Назвіть найпоширеніші причини «комунікативного провалу».
5. Чим «комунікативний провал» відрізняється від комунікативної невдачі?

Форма контролю: ментальна карта, письмовий аналіз комунікативної ситуації.

Рекомендовані джерела інформації:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підруч. Київ : ВЦ «Академія», 2009. 344 с.
2. Білик О. Основи комунікації: конспект лекцій для здобувачів фахової передвищої освіти. Луцьк, 2022. 50 с.
3. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації : навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 312 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА № 5

Тема: Невербальні засоби комунікації

Коротка характеристика змісту роботи: класифікація невербальних засобів спілкування; аналіз їхньої ролі у створенні комунікативного ефекту; декодування невербальних сигналів.

Завдання:

1. Створити ментальну карту «Система невербальних засобів комунікації».
2. Переглянути фрагмент відео (інтерв'ю, виступ політика, сцена з фільму – на вибір) тривалістю 3–5 хв, надати покликання. Проаналізувати невербальну поведінку учасників: описати жести, міміку, пози, дистанцію. Визначити, чи відповідають невербальні сигнали вербальному повідомленню (конгруєнтність/неконгруєнтність).

Методичні рекомендації до виконання завдання:

Перше завдання:

- опрацювати теоретичний матеріал щодо системи невербальних засобів комунікації;
- за допомогою онлайн-платформ (MindMeister, Miro, StoryMap JS) створити ментальну карту, включивши до неї такі складники: кінесика, проксемика, хронеміка, такесика, ольфакція, паралінгвістика та екстралінгвістика. Навести короткі приклади до кожного виду невербальних засобів.

Друге завдання:

- аналізуючи відеофрагмент, звертати увагу на мікровирази та зміни в інтонації;
- зробити висновок про те, як невербальні засоби вплинули на загальне враження від комунікації, чи відповідають невербальні сигнали вербальному повідомленню (конгруєнтність/неконгруєнтність);
- письмово оформити завдання, дотримуючись вимог академічної доброчесності

Запитання для самоконтролю:

1. Назвати систему невербальних засобів комунікації, схарактеризувати її, навести приклади.
2. У наведеному відеофрагменті які саме мікровирази обличчя, особливості контакту очей, жести виділено і яку емоцію вони транслюють?

3. У наведеному відеофрагменті як інтерпретовано дистанцію між співрозмовниками та їхні пози (відкриті/закриті) у контексті їхніх стосунків та статусу?
4. У наведеному відеофрагменті чи звернуто увагу на те, як було сказано слова (темп, паузи, тремтіння голосу, інтонація), і чи змінило це сприйняття змісту промови?
5. На підставі яких конкретних суперечностей між словами і тілом зроблено висновок про неконгруєнтність (нещирість/приховування) або, навпаки, про повну узгодженість повідомлення?

Форма контролю: письмовий аналіз відеофрагмента, ментальна карта.

Рекомендовані джерела інформації:

4. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підруч. Київ : ВЦ «Академія», 2009. 344 с.
5. Білик О. Основи комунікації: конспект лекцій для здобувачів фахової передвищої освіти. Луцьк, 2022. 50 с.
6. Клочко, Т., Росса, О., Бережанська, О. Поняття, роль та складові невербальної комунікації. *Молодий вчений*. 2024. № 6.1 (130.1). С. 22–26. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2024-6.1-131.1-5>
7. Литвиненко А. Емоційні сигнали в невербальній комунікації. *Клінічна психологія*. 2021. № 3(10). С. 41–54.
8. Сидоренко І. Дистанція у спілкуванні: культурні та психологічні аспекти. *Комунікативні дослідження*. 2022. № 1(8). С. 22–33.
9. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації : навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2010. – 312 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА № 6

Тема: Ознаки і чинники ефективної і неуспішної мовної комунікації

Коротка характеристика змісту роботи: аналіз причин комунікативних невдач; визначення умов успішного спілкування; дотримання постулатів Г. Грайса; розроблення тренінгу з ефективної комунікації.

Завдання:

1. Законспектувати основні постулати принципу кооперації Г. Грайса (кількості, якості, відношення, способу). Навести приклади порушення цих постулатів, що призводять до комічного ефекту або комунікативного конфлікту (можна використати анекдоти, меми або реальні ситуації). Описати ситуацію «комунікативного шуму» (бар'єру) – психологічного,

мовного або технічного, із власного досвіду, та запропонувати шляхи його подолання.

2. Виконати науковий проєкт: створити навчальний тренінг із трьох вправ, спрямований на поліпшення комунікативних навичок співрозмовників

Методичні рекомендації до виконання завдання:

Перше завдання:

- згадати поняття «комунікативна невдача» та її типи;
- розрізняти навмисне порушення правил спілкування (мовна гра) та ненавмисне (помилка);
- формулюючи шляхи подолання бар'єрів, спиратися на принципи толерантності й активного слухання.

Друге завдання:

- визначити основні чинники неефективної комунікації (невпевненість, непереконливість, невміння вдало сформулювати думку тощо);
- розробити три вправи, спрямовані на поліпшення комунікативних навичок; підготувати інструкції для учасників тренінгу; провести пробний тренінг, у разі потреби відкорегувати вправи/інструкції; підсумувати результати проєктної роботи;
- підготувати виступ, а також презентацію/постер за результатами проєктної роботи.

Запитання для самоконтролю:

1. Що таке комунікативний кодекс?
2. Які існують типи комунікативних бар'єрів?
3. Як принцип ввічливості Дж. Ліча корелює з постулатами Грайса?
4. Назвати основні чинники неефективної комунікації.

Форма контролю: письмове виконання завдання; виступ, презентація/постер проєкту

Рекомендовані джерела інформації:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підруч. Київ, 2009.
2. Білик О. Основи комунікації: конспект лекцій для здобувачів фахової передвищої освіти. Луцьк, 2022. 50 с.
3. Радченко І. Б. Вступ до теорії міжкультурної комунікації. Харків, 2021.
4. Федорчук В. М., Федорчук В. В., Комарніцька Л. М. Тренінг комунікативної компетентності: Практикум. Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д. Г., 2021. 176 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА № 7–8

Тема: Тактико-стратегічний потенціал мовної комунікації. Етноспецифіка мовної комунікації

Коротка характеристика змісту роботи: ідентифікація комунікативних стратегій і тактик; аналіз комунікативних стратегій в сучасному медіапросторі; прояви етноспецифіки комунікативної поведінки.

Завдання:

1. Виконати індивідуальний науковий проєкт: проаналізувати особливості комунікації в сучасному медіапросторі, визначити й описати наявні в медіадискурсі комунікативні стратегії і тактики, а також прояви етноспецифіки комунікативної поведінки.

Методичні рекомендації до виконання завдання:

- з'ясувати співвідношення стратегії (глобальна мета) і тактики (кроки до її досягнення);
- з'ясувати наявні в науковому дискурсі типології комунікативних стратегій і тактик медіадискурсу, обрати одну з класифікацій, аргументувати вибір;
- проаналізувати 2 медіатексти (один – українськомовний, другий – англкомовний): новинні статті/інтерв'ю/репортажі/політичні звернення/промови (на вибір) на наявність комунікативних стратегій і тактик, надати покликання;
- з'ясувати прояви етноспецифіки комунікативної поведінки представників різномовних культур;
- підсумувати результати проєктної роботи;
- підготувати виступ, а також презентацію/постер за результатами проєктної роботи.

Запитання для самоконтролю:

1. Чим комунікативна тактика відрізняється від комунікативної стратегії?
2. Які основні типи комунікативних стратегій медіадискурсу ви знаєте?
3. Чи досягнуто мети дослідження?
4. Назвіть виокремлені вами комунікативні стратегії і тактики, надайте приклади, порівняйте їхню етноспецифіку.
5. Як проаналізований контент відображає базові цінності чи стереотипи певного етносу?

Форма контролю: виступ, презентація/постер проєкту

Рекомендовані джерела інформації:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підруч. Київ : ВЦ «Академія», 2009. 344 с.
2. Прокоф'єва Л., Стасюк Т. Управління освітніми проєктами та проєктна компетентність майбутніх вчителів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2023. № 89. С. 19–23.
3. Радченко І. Б. Вступ до теорії міжкультурної комунікації. Конспект лекцій. Харків, 2021. 80 с.
4. Сизоненко Н. М., Дедушно А. В., Мокляк О. І. Стратегія самопрезентації і тактики її реалізації. *Вісник науки та освіти*. 2025. № 6.
5. Хайруліна, Н. Ф., Кир'язова, О. В., & Оверчук, О. В. Проєктна діяльність як шлях підвищення мотивації до вивчення іноземної мови здобувачів освіти немовних ЗВО України в сучасних реаліях. *Академічні візії*. 2023. Вип. 19. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/361>.
6. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації : навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2010. – 312 с.